

نیم‌نگاهی به چند فهرست تازه منتشره آستان قدس رضوی

علی اوجبی

۱. فهرست کتب خطی کتابخانه آیت الله جلیلی (کرمانشاه) / گردآورنده: محمد وفادار مرادی. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳.

کتابخانه آیت الله جلیلی که در حسینیه مرحوم آیت الله حاج شیخ محمد هادی مجتهد کرمانشاه (۱۲۵۰ - ۱۳۳۶ ش) قرارداد، در سال ۱۳۴۲ ش تأسیس شده است. این کتابخانه ارزشمند در کنار کتاب‌ها و نشریات چاپی، نزدیک به ۷۰۱ عنوان ۴۴۰ نسخه خطی را در خود جای داده است. بیشتر این نسخه‌ها در تملک آیت الله عبدالاحد بن عبدالجلیل کرمانشاهی (سده سیزدهم ق) و برخی نیز بعدها در تملک مرحوم والد واقف قرار گرفته است.

شماری از نسخه‌های خط مؤلف در این مجموعه عبارتند از:

۱. تحفة الحکیم (شماره ۳۷۲) اثر طبع محمد حسین نجفی، نجل آیت الله محمد حسین اصفهانی.
۲. جامع الشواهد (شماره ۲۰۴)، تألیف عبدالحسین بن اصغر بن محمد تقی مجتهد.
۳. جنگ اشعار (شماره ۲۹) اثر طبع واعظ اصفهانی.
۴. حاشیه بر معالم الأصول (شماره ۲۱۳)، تألیف حسن بن احمد حسینی نجفی کاشانی.
۵. دقائق الأصول (شماره ۲۱۵)، تألیف ملا عبدالرحیم بن عبدالرحمن کرمانشاهی.
۶. شرح الدرّة الغرویة (شماره ۲۷۸)، از همو.
۷. لمعات الأنوار (شماره ۱۷)، از همو.

۸. شرح الأیجاز (شماره ۴۰۷)، تألیف خضر بن صوفی علی بن حاجی بن علی.
 ۹. شرح صحیفه کامله سجّادیه (شماره ۳۸۱)، تألیف محمد مؤمن بن علی نقی،
 متخلّص به مضیی.

۱۰. مرصاد السالکین و رسائل دیگر (شماره ۲۳۶)، تألیف محمد حائری طهرانی.
 فهرست نسخ خطی این کتابخانه به همت آقای محمد وفادار مرادی به شیوه فهرست
 نویسی علمی، شامل مباحث کتابشناسی و نسخه‌شناسی به خوبی آماده شده و در
 اختیار اهل فن قرار گرفته است.

این فهرست در ۳۲۱ صفحه معرفی ۴۴۰ نسخه در بر می‌گیرد.
 اولین نسخه معرفی شده، کتاب ابواب الجنان نوشته رفیع‌الدین محمد بن فتح‌الله
 واعظ قزوینی (در گذشته ۱۰۸۸ ق) و آخرین نسخه، کتاب وسائل الشیعه شیخ حرّ
 عاملی است.

پایان بخش اثر حاضر فهارس فتی شامل فهرست نام اشخاص، نام کاتبان و واقفان،
 نام بلاد و اماکن، اسامی کتب و رسالات و نیز نمونه‌های عکسی است.
 گذشته از برخی اشکالات چاپی، بهتر بود در فهارس پایانی، نام مؤلفانی که در این
 فهرست آثارشان معرفی شده از نام دیگر اشخاص جدا می‌شد و در قالب ۲ فهرست
 مستقل به مخاطبان عرضه می‌گشت. این کاستی در مورد فهرست کاتبان و واقفان و نیز
 فهرست کتب و رسالات نیز به چشم می‌خورد.

۲. فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی (معانی و بیان) / مؤلف
 براتعلی غلامی مقدم. - مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان
 قدس رضوی، ۱۳۸۳.

این فهرست، جلد بیست و پنجم از مجموعه فهارس کتب خطی کتابخانه مرکزی
 آستان قدس رضوی است که به موضوع معانی و بیان اختصاص دارد و به کوشش
 براتعلی غلامی مقدم آماده شده است.

مؤلف در این اثر در ۱۹۸ صفحه به معرفی ۳۹۹ نسخه خطی در موضوع معانی و بیان
 پرداخته است. معرفی نسخه‌ها به شیوه معمول فهرست‌نگاری شامل مباحث کتابشناسی
 و نسخه‌شناسی است.

کتاب با معرفی أرجوزة فی المعانی و البیان آغاز و با الوافی شرح الکافی به پایان

می‌رسد.

در مقدمه، فهرست نگار پس از ارائه توضیحاتی درباره تعریف، موضوع و فایده علم معانی و بیان به گزارش اجمالی در مورد این فهرست بسنده کرده است. در صورتی که ضروری بود در این باره توضیحات بیشتری ارائه کند؛ به ویژه پیرامون نسخه‌هایی که از قدمت و اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

اثر حاضر شامل فهرس پایانی یعنی فهرست اسامی مؤلفان، فهرست اسامی کاتبان و فهرست اسامی واقفان است. بهتر بود فهرستی برای کتابها و اعلامی که در متن از آنها یاد شده است نیز ارائه می‌شد.

۳. فهرست کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی (منطق) / تألیف براتعلی غلامی مقدم، مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳.

بیست و چهارمین مجلد از سلسله فهرست‌های کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی که به موضوع منطق اختصاص دارد، در ۳۱۰ صفحه به کوشش براتعلی غلامی مقدم عرضه شد است.

مؤلف در مقدمه کوتاه سه صفحه‌ای به مطالب ذیل پرداخته است:

تعریف منطق: او سه تعریف ارائه کرده که مأخذ دو تعریف نخست را مشخص نکرده است؟! تعریف سوم نیز از کتابهایی چون ضوء المشرق و حاشیه تهذیب المنطق نقل شده است؟! در حالی که تا منابع مهم منطق چون اساس الاقتباس خواجه و دانشنامه‌ی علایی ابن سینا و آثار مهم دیگر در اختیار هست، نوبت به دو اثر یاد شده نمی‌رسد. در باب اهمیت منطق نیز به نسخه خطی شرح حکمة الاشراق استناد شده، در حالی که این اثر سال گذشته به کوشش استاد نورانی در سلسله انتشارات مؤسسه مطالعات اسلامی منتشر شده و در اختیار مخاطبان قرار دارد.

پیرامون تاریخ منطق نیز در چند سطر به صورت خیلی کوتاه از ارسطو به عنوان واضع علم منطق و برخی از اندیشمندان یونان پیش از اسلام همچنین برخی از دانشمندان مسلمان و مسیحی که در منطق اثری تألیف کرده‌اند، یاد شده است که مشخص نیست چه ثمری بر آن مترتب می‌شود و نویسنده از ذکر این چند سطر در پی چه مطلبی بوده است؟!

مؤلف محترم در مقدمه تصریح کرده‌اند که برخی از نسخی که در این فهرست معرفی شده از حیث قدمت یا محتوا از اهمیت خاص برخوردار است. بهتر بود به آنها اشاره می‌کرد.

در این فهرست، ۵۴۷ نسخهٔ عربی و فارسی کتابخانهٔ آستان قدس رضوی که در موضوع منطق نگارش یافته معرفی شده است. در معرفی نسخه‌ها مانند بیشتر فهراس نسخ خطی اطلاعات کتابشناسی و نسخه‌شناسی به اجمال ارائه شده است.

این فهرست با معرفی الآداب الباقية فی شرح الآداب الشریفية از عبدالباقي بن غوث الاسلام آغاز و با هدایة الحکمة (قسم المنطق) پایان می‌پذیرد. در صفحه ۱۳ ذیل آداب البحث و المناظرة آمده است: «مؤلف عجالته شناخته نشد» که به نظر می‌رسد قید «عجالته» زاید باشد.

بخش پایانی کتاب فهرستهای فتی آن است که شامل اسامی مؤلفان، اسامی کاتبان، اسامی واقفان و نمونه‌های عکسی است.

این کتاب نیز فهرست کتابها و رساله‌ها و نیز اعلامی که در متن از آنها نام برده شده را فاقد است امیدوارم در چاپهای بعدی این کاستی مرتفع گردد.